

zaci demokratických forem v popisovaných areálech. Při vzájemné komparaci se hloubka rozporu objeví velmi razantně.

Jako konkluzi tohoto textu (konkluzi zcela pracovní a primordiální) lze tedy uvést, že je možno provést vnitřní rozřazení bloku postkomunistických zemí, mezi nimiž významná funkce přináležejí areálu postsovětskému, dále interně dělitelnému, aplikací kritéria fenoménu demokracie a jeho přítomnosti (či naopak absence) v daném regionu, v dané zemi, v daném areálu. A to jednak v historickém pohledu, optikou dějinné zkušenosti, dále v souvislosti s povahou komunistického režimu před rokem 1989 a následně též v 90. letech XX. století (ne)juvedením na scénu demokratických hodnot, principů a institucí, promítajících se do podob politických systémů „nástupnických zemí“. Vzniká tak relativně příznivý rámec pro následné použití mimořádně rozmanitého spektra parciálních témat a kritérií.

Literatura:

- BLONDEL, J. (199): *Party Systems in Eastern Europe and the Former Soviet Union*, in: Holmes, L. T. – Roszkowski, W. (eds., 199): *Changing Rules*.
- BROWN, J. F. (1988): *Eastern Europe and Communist Rules*, Durham, NC.
- BUNCE, V. (1995a): *Should Transitionalists be Grounded?*, *Slavic Review*, Vol 54, No 1, s. 109–127.
- Bunce, V. (1995b): *Paper Curtain and Paper Tigers*, *Slavic Review*, Vol 54, No 4, s. 979–987.
- DAWISHA, K. – PARROTT, B. (eds., 1997a): *Democratization and Authoritarianism in Postcommunist Societies: 3. The Consolidation of Democracy in East-Central Europe*, Cambridge, Cambridge UP.
- DAWISHA, K. – PARROTT, B. (eds., 1997b): *Democratization and Authoritarianism in Postcommunist Societies: 4. Conflict, Cleavage, and Change in Central Asia and the Caucasus*, Cambridge, Cambridge UP.
- DERLETH, J. W. (2000): *The Transition in Central and Eastern European Politics*, New Jersey, Prentice Hall.
- HOSKING, G. A. (1985): *A History of the Soviet Union*, Collins, Fontaine Press.
- ISHIYAMA, J. (1996): *The Sickle or the Rose? Previous Regime Types and the Evolution of the Ex-Communist Parties in Post-Communist Politics*, *Comparative Political Studies*, Vol 30, No 3, s. 299–330.
- KARL, T. L. – SCHMITTER, P. C. (1991): *Modes of Transition in Latin America, Southern and Eastern Europe*, *International Social Science Journal*, No 128, May, s. 269–284.
- KENEZ, P. (1999): *A History of the Soviet Union from the Beginning to the End*, Cambridge, Cambridge UP.

razňuje interní pestrost. Proto též rozeznává *komunismus patrimonialní*, *komunismus byrokraticko-autoritářský* a konečně *komunismus národně-konsensuální*, přičemž z námi sledovaných zemí se Rusko, Ukrajina a Bělorusko ocitají v kategorii patrimonialních režimů a klasifikace baltských systémů je ještě komplikovanější, neb se brání „jednobarevné“ typologizaci. S ohledem na historickou genezi (tím je myšlena vedle přítomnosti, byť limitované meziválečné tradice částečně soutěživých sociopolitických struktur též uzance odporu vůči sovětské moci) se Kitschelt příklání k vymezení Pobaltí mezi národně-konsensuálním a patrimonialním typem (Kitschelt 1995: 447–472). Ani sovětský internacionalistický komunismus tedy v příslušných teritoriích nevedl k totálnímu zglajchšaltování.

Pokud jsme použili kritéria jednak identifikace demokratické tradice, jednak totalitní praxe, pak v této posloupnosti je na řadě vyjádření se k aktuálním procesům instalace moderních státních podob a forem. V této optice lze tvrdit, že areály slovanský a pobaltský prokazují v současnosti jistou míru příklonu (jakkoli nedokonalostmi, peripetemiemi i omyly provázeného) k realizaci alespoň ve formální rovině soutěživých politických uspořádání. Ne vždy je přitom možno od tohoto trendu očekávat více než v podstatě delegativní demokratický model, viz ukrajinský příklad, či dokonce jen omezeně otevřený, v proměnlivé, ale spíše v narůstající míře autoritářské instrumenty využívající typ, viz příklad běloruský (srovnej Kubicek 1996: 424–442).

Zbývající dva areály, středoasijský a kavkazský, pak jakoby fenomén demokracie víceméně „minul“. Naopak jsme zde svědky na jedné straně návratů k soustavám jediné dominantní strany, popř. v nich panují soutěživosti ne zcela nadané a spíše k tuhému centralismu vůdcovského typu tíhnoucí prezidentské režimy (Blondel), tedy systémy, které je možno v souladu s klasickou typologií J. J. Linze definovat jako pohybující se na pomezí mezi kategoriemi *postnezavisilých mobilizačních autoritativních režimů* a *posttotalitních autoritativních režimů* (Linz 1973: 187 ad.).

A tak se skutečně se zdá, že argumenty o (1) primární historické zkušenosti slovanských a pobaltských soustav s protopolitickými socioelementy a tím pádem i o (2) hluboké odlišnosti „neevropské“ a „evropské“ části postsovětského areálu, která se, navzdory nejrůznějším komplikacím a nezdarům pokouší o nastolení více či méně kompetitivního institucionálního pořádku, mají svou platnost, že se jeví jako smysluplné. Umožňují totiž konkrétní srovnání v horizontu aktuální reflexe fenoménu demokracie, tedy identifikace buďto přítomnosti, či naopak absence pokusů o reali-

KITSCHLIT, H. – MANSFELDOVA, Z. – MARKOWSKI, R. – TÓKA, G. (eds., 1999): *Post-Communist Party Systems. Competition, Representations, and Inter-Party Cooperation*, Cambridge, Cambridge UP.

KITSCHLIT, H. (1995): *Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies: Theoretical Propositions*, Party Politics, 1, Issue 4, October, s. 447–472.

KUBICEK, P. (1996): *Delegative Democracy in Post-Soviet States*, in: Dumala, A. – Ziemowit, J. P. (eds., 1996): *The Future of East-Central Europe*, Lublin, Marie Curie-Sklodowska University Press, s. 424–442.

LINZ, J. J. (1973): *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, in: Greenstein, F. J. – Polsby, N. W. (eds., 1973): *Handbook of Political Sciences*, Vol. III., Addison – Wesley: Reading Mass.

LINZ, J. J. – Stepan, A. (1996): *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, Baltimore – London, The John Hopkins UP.

LOS-NOWAK, T. (1996): *Is democracy a Prospect for Peace and Security in East-Central Europe?*, in: Dumala, A. – Ziemowit, J. P. (eds., 1996): *The Future of East-Central Europe*, Lublin, Marie Curie-Sklodowska University Press, s. 405–413.

MALIA, M. (1998): *Sowiecka tragedia. Historia komunistycznego imperium rosyjskiego 1917 – 1991*, Warszawa, Philip Wilson.

MCCAULEY, M. (1993): *The Soviet Union 1917 – 1991*, New York, Longman.

SAKWA, R. (1999): *The Rise and Fall of the Soviet Union*, London and New York, Routledge.

TERRY, S. M. (ed., 1984): *Soviet Policy in Eastern Europe*, New Haven.

Přílohy (připravil Ivo Pospíšil)

Závěry dvou seminářů k teorii areálových studií v evropských souvislostech (Brno 24.-25.5. 2000, Brno 26. 4. – 27. 4. 2001)

Semináře pořádal Kabinet integrované žánrové typologie při Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity za podpory Vzdělávací nadace Jana Husa a Konrad Adenauer Stiftung pod záštitou děkana Filozofické fakulty.

Jednotlivá vystoupení referentů (prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., prof. Dr. Reinhard Ibler, PhDr. Jan Holzer, Dr., PhDr. Jiří Gazda, CSc., Doc. PhDr. Mária Kusá, CSc.) a diskuse se týkaly:

- Rozsahu a funkce pojmu areál a začlenění integrované žánrové typologie
- Významu evropského a zejména středoevropského, jihoevropského a východoevropského areálu z politologického, literárněvědného (genologického), lingvistického a translátologického hlediska

Bylo poukázáno na nutnost ukotvení areálového principu v korpusu textů uměleckých a věcných v souvislosti se světovou literaturou, funkcí překladu a úlohou médií s vědomím vývojové dynamiky a historické proměnlivosti tématu. Výstupem dvou grantových projektů, a to Integrovaná žánrová typologie a Areál – sociální vědy – filologie, podpořených Vzdělávací Nadací Jana Husa, je koncipování dvou předmetů (integrovaná žánrová typologie a areálová studia), dva knižní publikační výstupy (Integrovaná žánrová typologie, Brno 1999, a tento svazek), další publikace dílčí a akreditace oborové rady doktorského studia teorie areálových studií.

**Obor doktorského studia Teorie areálových studií
Název studijního oboru: Teorie areálových studií**

*Studijní program: 7310 V-VI Filologie
Forma studia : prezenční a kombinované*

Cíle studia:

Představa tohoto oboru vychází z potřeby univerzitního studia, které propojuje různé oblasti na základě areálového principu a srovnávací typologie textů. Hlavním cílem projektu je vytvořit styčný obor v důsledku